

“YÜZ KARASI” ROMANINDA EKONOMİK KOŞULLARIN YANSIMALARI

Araştırma Sorusu: Orhan Kemal’in “Yüz Karası” adlı romanında ekonomik koşulların eğitime bakış açısına ve aile içi ilişkilere etkisinin değerlendirilmesi

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3942

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. YAPITA YANSIYAN EKONOMİK KOŞULLAR.....	4
II.I. YAPITTA Kİ ZENGİN-YOKSUL KARŞILAŞTIRILMASI.....	4
II.II. YAPITTA GÖRÜLEN EKONOMİK SORUNLARIN SOSYAL HAYATA YANSIMALARI	7
III. EKONOMİK KOŞULLARIN AİLE İÇİ İLİŞKİLERE YANSIMASI	10
III.I. YAPITTA Kİ KIZ ÇOCUK-ERKEK ÇOCUK KARŞILAŞTIRMASI.....	10
III.II. YAPITTA Kİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE İÇİNDEKİ GÖREVLERİ	12
IV.EKONOMİK KOŞULLARIN EĞİTİME BAKIŞ AÇISINA YANSIMASI...14	
IV.I. EĞİTİMİN SOSYAL HAYATTAKİ ÖNEMİ	14
IV.II. YAPITTA Kİ “HAYAT BAŞARISI” DURUMUNUN İNCELENMESİ....15	
V. SONUÇ.....	17
VI. KAYNAKÇA.....	18

I. GİRİŞ

Türk toplumu, yıllar boyunca birçok tarihsel olaya şahit olmuştur. Bu tarihsel olayların da beraberinde getirdiği gerek sosyal gerek ekonomik gerekse toplumsal bakış açısında değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler ise sanatın her alanına, özellikle de edebiyat dalına oldukça yansımıştır.

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı çerçevesinde tamamlanması gereken Yüksek Düzey Tez’imi Türk Edebiyatı’nın önemli bir yazarı olan Orhan Kemal’in Yüz Karası romanından yapmaya karar verme sürecinde etkili olan oldukça önemli sebepler olmuştur. 1950 sonrasında, yani günümüzden çok da uzak olmayan bir tarihte, ülkemizin kırsal kesiminde yaşanan, ekonomik ve sosyal dinamikler dahil, birtakım olayları konu alan bu yapıtta değinilebilecek birçok konu olduğunu gözlemek mümkün olmuştur. Sanayileşme ile başlayan geçim sıkıntıları, bu sıkıntılara çözüm yolu olarak görülen göçler ve göçlerin neden olduğu kültürel uyum sorunları bu dönem edebiyatını şekillendiren temel konulardır. Orhan Kemal Türk edebiyatında bu sorunları toplumcu gerçekçi bakış açısıyla en iyi aktaran yazarlardan biridir. “Yüz Karası” romanı bu sorunların eğitime bakış açısına yansımaları olarak kurgulandığından diğer romanlarından farklılaşmaktadır. Yazarın diğer romanlarında da görülen eğitimsizlik sorunsalı bu romanda “eğitim”e bakış açısında görülmektedir.

Bu çalışmada dönemin Anadolu’sundaki sosyal ve ekonomik sıkıntıları incelerken hem tarihe hem de yapıta atıflarda bulunmak hedeflenmiştir. Sadece yapıttan değil, dönemi daha iyi ve somut olarak yansıtmak için tarihsel verilere de dayanmak gerekli olmuştur. Tezin ilk bölümünde yapıta yansıyan ekonomik koşulları üç başlık altında incelenmeye karar verilmiştir. İkinci bölümde ise ekonomik sorunların aile için hayatına yansımalarını karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yaparak ele alınmasına, son bölümde ise ekonominin eğitimle olan ilişkisini incelenmesine karar kılınmıştır.

Tezi araştırılın diğere dönem kitapları ve yazarın başka eserleriyle de destekleyerek araştırmalar ve okumalar sonucunda nesnel bir yargıya varmak hedeflenmiştir.

II. YAPITA YANSIYAN EKONOMİK KOŞULLAR

II.I. YAPITTAKİ ZENGİN-YOKSUL KARŞILAŞTIRILMASI

Millî Mücadele döneminden hemen sonrasını anlatan “Yüz Karası” romanı, aslında geçmişteki zengin-fakir dengesinin anlaşılması için de bir kapı görevi görmektedir. Zenginliğin sadece para ile ölçüldüğü bu dönemde insanların mala mülke göre yargılandığı, zenginin yoksulu ezdiği ve üzerinde otorite kurduğu, buna karşın yoksulun güçsüz bir durumda sadece zenginden korkarak ve ona imrenerek yaşadığı söylenebilmektedir. Romanda da bahsedildiği üzere “*Abidinpaşa Caddesi’ndeki Konaklara*” taşınmak, kitabın baba karakteri olan Baba İlyas’ı hayata bağlayan tek hayalidir. Şu anki yaşadıkları hayatın yanı sıra “*varlıklı*” bir hayata sahip olma isteğinin altında, ekonomik düzeyi düşük sınıfın yüksek olanlar tarafından ezilmesinin yattığı gözlemlenmektedir. Bu durum yazarın kullandığı betimlemelerde de görülmektedir. Kendi yaşadığı evi “*kerpiç duvarlar, duvarlarda yamalı entari, mintan*” (Kemal, 17) olarak betimlerken, “*sıra sıra doktorların*” yaşadığı evleri “*kocaman evler*” (Kemal, 17) olarak betimlemiştir. Bu “*kocaman evleri*” rüyasında gördüğünü yansıtmaması ise bütün umudunu doktor çıkacak büyük oğlunun başarısına bağladığını kanıtlayacak niteliktedir. Yani bir bakıma yoksul insanları yaşama bağlayan, bir gün zengin olma hayalleridir. Zenginlerin yaşadıkları evler bu kişilerin gözünden anlatılırken daha olumlu ve daha abartılı sıfatlar kullanılmıştır.

Kendine fakir muamelesi yapıldığında hoşlanmamasına rağmen aynı davranışı yani varlıklı insanların gösteriş yapma durumunu yapmak için gün sayan Baba İlyas, aslında kendini kanıtlama çabası içerisindedir. Bunu yapma yolundaki ilk ve en büyük adımı da büyük oğlunu doktor yapmaya çalışmasıdır. Büyük oğlunu “*Doktor*

Mektebi'ni bitirip onları bu semtteki fakir hayattan kurtaracak” (Kemal, 17) olarak şartlandırması bu adımı atmaya çalıştığını göstermektedir. Ne yazık ki ülkemizde kalıplaşmış bir düşünce olan “*doktor olmak zengin olmak demektir*” düşüncesinin baskısı altında ezilen Baba İlyas, onu zengin edecek paranın doktor çıkacağına inandığı büyük oğlundan gelecek olduğuna kendini inandırmıştır. Fakat böyle bir şey için oğluna bu miktarda güvenmesi doğru değildir ve yanlış sonuçlanabilir. Bu düşünce onu çocuklarına farklı muamele uygulamaya itmiştir. Büyük oğlu bir kahramanken, futbolcu olmak isteyen küçük oğlu “*haylaz*” (Kemal, 17) olarak nitelendirilmektedir. Babanın çocuklarının mutlu olacağı işi yapmasını istemekten çok toplumda saygınlığı olan, özenilen işi yapmasını ve bu şekilde para kazanmasını istemesi aile içindeki birlik ve güven ilişkisini yok etmektedir.

Baba İlyas ve yapıttaki çoğu figür, aslında zenginliğin peşinde değil, zenginliğin getireceği statünün peşindedirler. Onlar esasında alt kesimi ezme gücünü elde etmektedir. Bu durumu “*Doktor babası olacaktı, doktor babası! Jandarma kumandanı, vali gibi büyük adam.*” (Kemal, 18) cümlesiyle göstermektedir. Bu cümle okura, yapıt kişilerinin, eğitimsizliğin de etkisiyle, sosyal statünün nasıl çarpıtıldığını göstermektedir. Bu cümle ile esas endişesinin oğlunun doktor olması değil, doktor oğlunun ona sağlayacağı statü, ekonomik rahatlık ve prestij olduğunu aktarmaktadır. Onun aslında istediği “*paranın oluk gibi akacak, ev, bark, arsanın, pırıl pırıl otomobilin lafını*” (Kemal, 18) olmamasıdır. Baba karakteri eğitim görmemiş bir kişi olduğu için kendisindeki ve çevresindeki bu eksikliğin yoksulluğun temel nedeni olduğunu düşünmektedir. Bulduğu uzamda zengin olan kişilerin doktor gibi eğitim alan kişiler olması onun “eğitim”i ön koşul olarak görmesine neden olmuştur. Yani eğitimin sadece zengin olmaya yaradığı düşüncesi toplumun yanlış algısı olarak romanda işlenmiştir. Bunun temelinde toplumun o dönemde içinde bulunduğu

ekonomik koşulların yetersizliğinin etkisi büyüktür. İnsanların temel kaygısı geçimini sağlamak olduğu için yaşamlarına dahil edebilecekleri herbir yeniliğe bu gözle bakmaktadırlar. Eğitim de bu toplumda alışılmış, sıradan bir durum değildir. Bu nedenle değerli ancak bir o kadar da ne olduğu ve ne işe yaradığı bilinmeyen bir kavramdır.

Bu zengin- fakir karşılaştırmasının ekonomik sebeplere yorulmasının yanı sıra, ekonomik düzeyin eğitim ile bir bağlantısı olduğu tartışmaya açılmayacak bir durumdur. Bu sebepten de eğitimsiz insanlar yoksulluklarını eğitime dayandırır. “*Bana imkân sağlanmadığı için okuyamadım, o yüzden bu noktadayım.*” bakış açısı bu tarz insanlarda sıkça karşılaşılan bir bakış açısı olmuştur. Aynı bu kabullenilmiş sosyal normdaki gibi, Baba İlyas’a sorulduğunda kendisi yeterince imkânı olmadığı için, eğitim alamadığı için, küçük yaşta çalışmaya başladığı için zengin olamamıştır. Bu zenginlik; refah sürme, sosyal hayatta söz hakkı sahibi olma hayalini de büyük erkek çocuğunu doktor yapmaya çalışarak bütün imkanları ona sağlayıp diğer çocuklarını ayırarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Kime sorulsa kendi eğitimsizliğine ve başarısızlığına bir bahane bulması mümkündür. Bu tip insanların gözünde eğitilmiş herkes zengin olacaktır. Aynı Baba İlyas’ta da gözlemlendiği gibi bu sabitlenmiş bakış açısı, ekonomik düzeyi iyi olmayan aileleri çocuklar arasında ayrımcılık yapmaya, tüm imkânı bir çocuğa yatırmaya iter. Bunun örneklerine Orhan Kemal’in diğer yapıtlarında da rastlamak mümkündür. Para kazanan, ailenin geçimine katkısı olan çocuk ailede daha çok değer görmektedir. Yazarın “Baba Evi”, “Eskici ve Oğulları”, “Evlerden Biri” romanlarında da para kazanan ya da eğitim aldığı için aileyi ekonomik anlamda rahatlatacağına inanılan çocuğun anne ve baba tarafından daha çok sevgi gördüğüne rastlanır. Her ne kadar bu anlayış çocukları olumsuz yönde etkilese de bu anlayışın

devam ettiği sürece toplum kısır bir döngü etrafında eğitim ve parayı kovalamaya devam eder.

II.II. YAPITTA GÖRÜLEN EKONOMİK SORUNLARIN SOSYAL HAYATA YANSIMALARI

Ekonomik sorunların her toplumda insanların sosyal hayatlarında birtakım değişikliklere, farklı bakış açılarına sebep olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu yapıtta da bu ekonominin sosyal hayata yansımalarının etkisi baskın bir şekilde görülmektedir. Yapıttaki kişilerin benimsedikleri günlük yaşamlarında sürekli gerçekleşen olaylar, şehir hayatında veya “*varlıklı*” bir insanın hayatında pek gözlenemeyecek durumlardır. Örneğin “*Baba İlyas ağustos sabahının parlak güneşindeki bu kadınlı erkekli, çoluk çocuklu kaynaşmayı da görmüyordu.*” (Kemal, 18) cümlesi, yapıt kişisinin yani Baba İlyas’ın günlük hayatında kadınlı erkekli bir ortam deneyimlemediğini göstermektedir. Şehir yaşamında kadı ve erkek rollerinin birbirine daha yakındır fakat yapıtın geçtiği uzamda bu durum tam olarak zıt durumdadır. Erkeklerin ekonomik sebepler yani para kazanma kaygısı ile fabrika gibi yerlerde uzun süreli çalışması, kadınların ise çoğunlukla evde kalıp çocuk bakması durumu bu iki cinsiyeti birbirinden uzaklaştıran bir sebeptir ve bu durumun en büyük sebebinin ekonomi olduğunu söylemek oldukça mümkündür.

Kadın-erkek rolleri dışında ekonomik güçlüklerin çocuklara yansıdığını söylemek doğrudur. Varlıklı bir hayat süren bir çocuk, zamanın büyük bir kısmını okulda, ders çalışarak, kitap okuyarak değerlendirir. Zaten eğitim seviyenin ekonomi ile son derece bağlantılı olduğu kanıtlanmıştır ve bu sebepten ötürü varlık içinde olan bir çocuğun eğitimi ile büyük zaman harcadığı söylenebilir. Varlıklı çocukların aksine bu “*perişan hayatı*” yaşayan çocuklar “*avluda çamurlu bez toplar.*” (Kemal, 18) ile oynamaktadır. Normal bir top alacak imkânı olmayan çocukların kendilerine uygun, imkanları dahilinde bir çözüm ürettikleri bu betimlemeler ile görülmektedir. Bu durum da

ekonomik sebeplerin sosyal hayatı, çocukların oyunun, ne yönde şekillendirdiğini ve etkilediğini okura kanıtlamaktadır. Çocuklar ailelerin aksine günlük yaşamlarında önemli yer tutan futbol gibi aktiviteleri bir meslek olarak edinme eğilimi göstermektedirler. Çocuklar kendilerinin ve ailelerinin refahını yükseltecek işleri değil, sevdikleri işi yapmak istemektedirler. İdeal olan bu olsa da koşulların elverişsizliği nedeniyle aileleri tarafından dayatılan gerçek tamamen farklıdır. Ailelere göre sadece oyun ve eğlence aracı olan futbol, para kazanmak için bir yol değildir. Çocuklar mutsuz dahi olsa toplumca kabul gören, zenginlik getirecek bir meslek seçmelidir.

Romandaki figürlerin yaşadıkları ekonomik sorunların sosyal hayata yansımaları bir başka şekilde, mesleklere olan bakış açısında görmekteyiz. Gözlemlendiği üzere, özellikle Millî Mücadele Dönemi'nin de getirdiği finanslar zorluklarla birlikte, insanların almış olduğu eğitim ile, ekonomik düzeylerinin arasında bir bağ vardır. Bu "*Eğitim zenginliktir.*" bakış açısının çarpıtılması ve darlaştırılması sebebiyle yapıtta eğitilmiş ve zengin olma, güzel ve refah içinde bir hayat sürme anlayışı doktor olmakla eş değer tutulmuştur. Türk kültüründe, özellikle de bu dönemin kırsal kesimi de son derece yaygın olan bu mesleklere olan ayrıştırıcı bakış açısı sosyal dengeyi de bozmaktadır. Bu bakış açısı beraberinde, bazı mesleklerin hor görülmesini, dolayısıyla da bu mesleğe mensup olan insanların toplum tarafından ayıplanıp, bir düş kırıklığıymış gibi yansıtılmasına sebep olmuştur. Ailelerin beklentileri ile çocukların isteklerinin kesişmediği noktalarda aile içi kaos ve tartışmalar başlamıştır ve aile dengelerinde sarsılmalar olduğu gözlemlenmiştir. Yapıtta da bu açıdan birçok olaya tanık olmak mümkündür. Örnek olarak yapıt kişileri olan büyük kardeş Ahmet ile küçük kardeş Memet alınabilir. Biri doktor olmak üzere İstanbul'a gittiğinde ailenin kahramanı, ailenin para kaynağı, gururu haline gelmiştir. Bu Doktor Mektebi'ne gitme durumu üzerine aile bütün imkanları doktor olacak büyük erkek oğulları Ahmet'e

yatırmaya bağlamışlardır. Baba İlyas'a Ahmet denilince, “*ne bel ağrısı kalıyordu ne de bütün gün dondurma satarak dolaştığı tozlu ya da paket taşı döşeli sokakların verdiği yorgunluk.*” (Kemal, 19) Bu cümleden yola çıkarak Baba İlyas'ın, oğlu Ahmet ile ne kadar gurur duyduğunu söylemek mümkündür. Diğer tarafta ise küçük oğul Memet hayalinin peşinden koşup futbolcu olmak istemesi sebebiyle ayıplanmakta, utanılıp saklanmaya çalışılmaktadır. Ne zaman futbol ile alakalı bir diyalog kurulsa Memet hor görülüp, ezilmektedir.” *Maçın batsın*” (Kemal, 23) cümlesi ile bu düşünceyi kanıtlamak da mümkündür. Çocukların ilgi alanlarının aile için bir utanç nedeni olarak görülmesi, toplumun beklentisine uygun çocuk yetiştirme kaygısından kaynaklanmaktadır.

Günümüz modern bakış açısı, ekonomik rahatlığı ve şehir yaşamının etkisi ile bakıldığında bir insanın hayalinin peşinden koşması takdir edilesi bir davranıştır. Birçok insan tarafından cesaret ve azim gerektiren bir durumdur ve bu yolda ilerleyen insanların, sonuç ne olursa olsun, toplumda saygı gördüğü görülmektedir, fakat geleneksel, kırsal Türk kültürüne geldiğinde birtakım farklılıklar görmek mümkündür. Bu durumun açıklaması, yapıt kişilerinin yaşadığı ekonomik zorluklar olarak gösterilebilir. Mesleklere bakış açılarının para ve statüye göre şekillenmesi onları dar bir bakış açısına sahip olmaya itmiştir. Bu kişilerin bakış açısına ve algılamaya biçimlerine göre futbolcu olmak eğitimsizlik demektir. Eğitimsizlik de insanı paradan uzak tutan etkidir. Yapıt kişileri her türlü ekonomik zorluğa böyle sebepler bulup, bu sebepleri birbirine bağlamış ve bir sisteme oturtmuş bir kafa yapısına sahiplerdir. Mesleklere görev olarak değil de para kaynağı olarak bakılması onları sürekli mutsuzluğa, rekabete ve tekdüzeliğe sürüklemektedir. Aileler, komşular arası kimin çocuğu daha eğitilmiş, kimin çocuğu en çok parayı kazanıyor yarışı aslında onları kendi yoksulluklarına daha da çok gömerek, çıkmaz bir yola sokmaktadır. Bir toplumun

gelişmesindeki en önemli etkenler olan spor, sanat gibi, sadece ekonomik açıdan rahat ailelerin erişimi olan birçok etken ve genç neslin hayallerine önem vermemesi durumu, bu ortamda büyüyen çocukları üzerlerinde baskı kurulmuş gibi hissetmelerine ve onları belirli, toplum tarafından kabul görmüş mesleklere itmektir. Bu duruma dayanamayan, bu ortamda baskı ile büyüyen Memet gibi çocuklar da ailelerinden kaçarak, isyan ederek kendi yollarını çizmeye çalışmaktadır. Bu kabul görmüş, çocukların yönlendirildiği meslekler bizim kültürümüzde genel olarak doktorluk, avukatlık ve mühendislik olarak sayılabilir. Bu bakış açısının etkisiyle, incelenen yapıtta bahsedilen uzamda doktor olmayan her bireyin, her çocuğun aslında bir hayal kırıklığı, bir başarısızlık, para israfı olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

III. EKONOMİK KOŞULLARIN AİLE İÇİ İLİŞKİLERE YANSIMASI

III.I. YAPITTA KIZ ÇOCUK-ERKEK ÇOCUK KARŞILAŞTIRMASI

Yapıtta üzerinde durulan bir diğer toplumsal sorun ise kadın erkek kavramlarına olan bakış açılarının zıtlığıdır. Kültürümüzde hala var olan “*kadın eve aittir.*” Kalıplaşmış düşüncesinin kitabın geçtiği yer ve zaman sebebiyle daha da baskın hissedilmektedir. Millî mücadele sonrası savaştan çıkmanın getirdiği soyunu devam ettirme psikolojisinin de etkisiyle doğurganlık artmış olduğu, baba figürü para kazanma etkeni, anne figürü ise evde kalıp çocuk yetiştirme, evi tutup çevirme görevine itildiği görülmektedir. Yapıt genel olarak incelendiğinde kız çocuklarının eğitime yönlendirilmediği de göz önüne serilmektedir. Eğitimi refah ve zenginlik ile bağdaştıran bu toplum algısında erkeklerin eğitim konusunda daha ön planda olduğu görülmektedir. Örneğin büyük oğulları Ahmet, doktor mektebine gidip doktor çıkacakken, eğitim almayan Memet ailenin “*yüz karası*” (**Kemal, 27**) olarak nitelendirilmektedir fakat bu durumda ailenin büyük kızı, fabrika iplikhanesine

ekonomik gelir sağlaması için gönderildiği gözlenmektedir. Eğitim konusunda kız çocuklarının fikrini bile almayan bu toplumda, aileler kızlarını en kısa sürede çalışma hayatına bağlamaya çalıştığı da söylenebilmektedir. Ayrıca bir diğer örnek de daha bir bebek olan, ailenin küçük kızı Fatma'ya soru yöneltildiğinde o da erkek kardeşi gibi doktor olacağını söylemektedir. Annesinden onay beklediğinde ise annesinin cevabı "...” olmaktadır. (Kemal, 35) Bu durum da bu kız çocuklarının eğitime değer verilmediği yargısını destekler niteliktedir. Bu durum, başka bir bakış açısından kız çocuklarını eve hapseden en önemli etkenlerden biri olarak da değerlendirilebilir. İlgi duydukları alanda eğitim alamayan kız çocukları istemedikleri iş gruplarına itilirler veya evde kalıp çocuk bakıp ev işi yapmayı tercih ederler. Aynı bu yapıttaki Anne figürü gibi. Sosyal hayata adım atamayan kız çocukları ne sosyalleşme fırsatı elde ederler ne de eğitim görmedikleri için bir konuda uzmanlaşıp çalışma hayatına girebilirler. Çalışmaları normal bile karşılanmayıp tepki gösterilen kız çocukları ve kadınların tek görevi aslında evi temizleyip çocuk bakmak olarak sınırlanmaya başladığı da söylenilebilir. Yapıtta sıkça rastlandığı gibi, Memet neden ailesinin ona futbolcu olmak istediğinde tepki gösterdiklerini sorgularken, kız kardeşlerinin hayalleri ve yaptıkları iş konusunda bir düşünceye dalmamıştır çünkü onlara fikrini soran yoktur. Baskılanmaya alışan kadınlar bu dönemlerde fikirlerini paylaşmayı kendilerine hak olarak görmemektedirler. Bunun sebebi o dönemki bakış açısında ve kültürümüzde, kadın ve kız çocuklarının iş ve eğitim konusunda söz haklarının olmayışındır. Bir ülkenin yarısının kadın olduğunu düşünürsek kadınların çalışmaması iş gücünde yüzde elli kayıp olduğu anlamına dolayısıyla da ekonomimizin gelişmesinin yavaşlamasına sebep olur. Ekonomik sebeplerin dışında da kadını sosyal hayata taşımamak Arap kültürüne yatkınlığımızı arttırmaktadır, bunu yapıtta geçen “nargile” (Kemal, 21) gibi Arap kültüründen gelen etkilerin bahsedilmesi ile de görmek mümkündür. Bu kültürün

etkisi ile dinden kopma ve günlük ve devlet işlerini dinden ayırma hızımızı oldukça yavaşlatmaktadır bu durum da kadınlara “*kaltak*” (Kemal, 28) gibi uygunsuzlar isimler kullanılmasını, baskılanmalarını ve düşüncesizleştirmelerini tetiklemektedir. Bu sürecin yavaşlaması laik bir devlet yapısına sahip olmamızı uzun bir süre engel olmakla birlikte gelişmemizi de zorlamaktadır. Bu sebepler de göz önünde bulundurulduğunda, yapıtta geçen toplumun birçok yozlaşmış, geri kafalı düşünceye mensup olmasının bir açıklamasının da bu durum olduğu söylenebilir.

III.II. YAPITTA KADIN VE ERKEKLERİN AİLE İÇİNDEKİ GÖREVLERİ

Yapıtta, kadın- erkek ilişkilerini ve bu bireylerin aile içerisindeki görev dağılımları gözlemlendiğinde birçok farklılık görmek mümkündür. Yapıtın geçtiği uzam ve zamanın getirisi olan kadına bakış açısının, erkeğe göre daha pasif olduğunun gözlemlendiği söylenilebilir. Türk kültüründe aile yaşantısında her aile üyesinin farklı görevleri vardır. İslam dinine mensup bir ülke olunmasının da etkisiyle genellikle cinsiyet bazlı ayrılan bu görevler şehir yaşamında eğitim ile bağdaştırılırken, kırsal kesimde geleneksel bir yol izlendiğini gözlemlemek mümkündür, bu sebeple de kırsal aile yaşamı ile şehir aile yaşamı arasında büyük bir uçurum vardır. Bu farkı yapıttın baba karakteri ile anne karakterinin sosyal yaşamındaki farklılıklar ile kanıtlamak mümkündür. Görüldüğü üzere Baba İlyas, ailesini geçindirmek için işini yapan, günün geri kalanını arkadaşları ile geçiren bir adamdır. Yapıtta geçen diyaloglar sayesinde bu durumu kanıtlamak mümkündür. Aksine “anne” karakterinin arkadaşları ile bir diyaloga girmediği veya arkadaş kavramından bahsetmediği görülmektedir.

Bunun dışında aile için kararları alan etkenin “baba” olduğu da söylenebilmektedir. Büyük oğullarını doktor mektebine göndermek, küçük kızlarının yaşamını nasıl yönlendirecekleri gibi kararların tamamını Baba almaktadır. Bu durum

da nitekim anne figürünün bu sosyal yapıda daha az söz hakkına sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bir diğer örnek ise anne figürünün sürekli çocuklarla ilgileniyor olma durumudur. Yapıtta anne figürünün sadece çocuklar ile ilişkilendirildiği, çocuklar olmadan yapıtın neredeyse hiçbir bölümünde görülmediğini söylemek mümkündür. Bu durumun tam zıttı olarak da baba figürünün çocuklar ile olan ilişkisinin daha sığ ve mesafeli olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların temelini kırsal kesimde yaşamak olduğu söylenebilir. Örneğin şehir yaşamına uyum sağlamış bir Türk ailesinde rol dağılımında kadın erkek ayrımcılığı söz konusu olan bir durum değildir. İki taraf da aynı görevi yapabilir, mesela bir anne hem maddi kazanç sağlayıp hem de ev ile ilgilenebilir. Maddi açıdan aile ekonomisine destek sağlayan hiçbir anne çocuğuyla daha az ilgili olmaz veya evi daha az temiz tutmaz. Bu durum kırsal kesime göre daha normal kabul edilmektedir.

Aynı durum baba figürü için de söz konusudur. Bir baba, anneden daha az para kazanıyorsa bu normal karşılanır veya çocuk bakıyorsa bu garip karşılanmaz. Ne annenin üzerinde çocuk bakmak veya yemek yapmak hakkında baskılar, ne de babanın üzerinde anneye kıyasla daha fazla para kazanmak gibi baskılar vardır. Fakat aynı durum köy yaşantısına geldiği zaman ne yazık ki birkaç yüzyıl geriye atıyor. Daha geleneksel bir yapıya sahip olan köy toplumunun aile rolleri hakkında çizdiği daha keskin çizgiler vardır. Sosyal yaşamın dengesinin bozulduğu bu toplum düzeninde anne figürü doğurganlık ve kocasına bakmak olarak iki tema üzerinden incelenirken, baba figürü para kazanıp anne tarafından hizmet görmeye alıştırmıştır. Köyde yaşayan bir annenin para kazanması veya bir babanın evde yemek yapması alışlagelmiş durumlar değildir. Bu sebepten dolayı da şehirden köye inince büyük bir kültür şoku yaşandığı söylenebilmektedir ve yapıtta görülen İstanbul-köy karşılaştırmaları bu sebepten bu kadar serttir.

IV.EKONOMİK KOŞULLARIN EĞİTİME BAKIŞ AÇISINA YANSIMASI

IV.I. EĞİTİMİN SOSYAL HAYATTAKİ ÖNEMİ

Eğitim, bir bireyi sosyal yaşamında öne çıkarabilecek en önemli etkenlerden biridir. Tarihte sosyal statü açısından yüksek yerlere gelmiş her insanın geçmişinde iyi bir eğitim yatar çünkü eğitilmiş insanın anlatabileceği pek çok şey vardır veya birçok konu hakkında bilgi sahibidir. Eğitim bir toplumun gelişmesinde de önemli bir etkidir. Eğitimsiz bir toplumun kendini idare edemeyeceği tarih tarafından da kanıtlanmıştır fakat bu yapıtta eğitime olan bakış açısı benimkinden biraz daha farklıdır. Eğitimi paraya ve refaha açılan bir kapı olarak gören bu toplum eğitime eğitim almak için yaklaşmamaktadır. Kız çocuklarının zaten muaf olduğu bu eğitim anlayışının tek amacı para kazanma yoluna girmektir. Yapıtın geneline bakıldığında kız çocuklarının direkt olarak iş hayatına yönlendirildikleri görülmektedir, çünkü toplumun bir bireyden beklentisi entelektüel seviyesinin yükselmesi değil, para kazanmasıdır. Bundan dolayı da kız çocuklarıyla vakit harcamayıp, onları doğrudan çalışma hayatının ortasına bıraktıklarını söylemek oldukça mümkündür.

Bu yapıtta eğitim etkeninin sadece bir para kaynağı olarak değerlendirildiğini gösteren bir sürü durum vardır. Baba İlyas'ın ekonomik refah için büyük oğluna, yani "doktor" olacak olan oğluna güvenmesi, Memet'i okumadığı için maddi bir yük olarak görmesi gibi durumlar buna örnek olarak verilebilir. Büyük erkek kardeşi doktor olacakken, kendisi futbolcu olmak isteyen Memet'in ayıplanması, "yüz karası" (Kemal, 27) ilan edilmesi, "Maçın batsın!" (Kemal, 23) şeklinde azarlanması en büyük sebeplerinden biri de bu eğitim para demektir anlayışıdır. Eğitim ile refah düzeyinin karıştırılmasının sonucu olarak Memet aşağılanıp, hor görülmektedir. Bakıldığında Memet okumayıp futbolcu olmak istediği için değil, garanti bir şekilde bir para kaynağı olmadığı için ayıplanmaktadır. Bu ideolojiler ve toplum baskısı, genç

neslin baskılamasına ve belirli iş alanlara itilmesine sebep olmaktadır. Örneğin burada görüldüğü gibi doktor olmak istemeyen bir çocuğu para uğruna doktor yapmak için bir uğraş başlamaktadır. Diğer çocuklara gerekli eğitim imkanları sağlanmamış, sağlansa dahi okumak istemeyen, farklı alanlara yönelmek isteyen çocuklar engellenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu durum dolayısıyla sosyal hayatı etkilemektedir. İlk olarak sosyal piramidin en altında olan “*eğitimsiz*” yani fakir kişiler, “*eğitimli*” kişiler, yani ekonomik düzeyi yüksek olan, refah içinde yaşayan insanlar, tarafından ezilmeye mahkûm kılınmaktadır. Toplum algısında eğitim ile refah düzeyi aynı kavrammışçasına incelenmektedir ve böylece ortaya ekonomik bir yarış, birbirini ezme istediği çıkmış olduğu söylenebilmektedir. Yapıtın başında da görüldüğü üzere doktor olacak büyük oğul “*hastaları Deli Muzaffer gibi sıralayacaktı*”, aynı onun gibi olmak için.

Genel olarak bakıldığında bu iki sosyal grubun birbirlerinden pek de bir farkı olmadığı da gözlemlenen bir başka durumdur çünkü iki taraf da günün sonunda aynı şeyi hedeflemektedir: para ve refah. Bu sebepten e ekonomik sınıflar arası çatışmalar, rekabetçi bakış açıları türemeye başlamış olduğu kanıtlanmaktadır. Bir başka deyişle “*komşu komşuya düşman kesilmektedir.*”

IV.II. YAPITTAKİ “HAYAT BAŞARISI” DURUMUNUN İNCELENMESİ

Hayat başarısı kavramı göreceli bir kavramdır. Kişiden kişiye, kültürden kültüre, hatta tarihten tarihe değişebilen bu kavram, bu yapıtta modern eğitim anlayışından çok farklı bir şekilde okura aktarılmaktadır. Eğitimin her konuda paraya bağlandığı bir bakış açısına sahip olan bu kırsal bölgede yaşayan toplumda, yozlaşmanın ve geri kafalılığın ne kadar baskın olduğu oldukça ortadadır. Dönemin koşullarının getirisi ile yapıt kişilerinin günümüz modern insanından ne kadar farklı olduğunu gözlemlemek mümkündür. Mesleklere olan bakış açısı olsun, cinsiyet ayrımcılığı olsun romanda

hayat başarısı kavramının eğitimle değil, para faktörü ile elde edildiği görülmektedir. Bu durum da bize bir bireyin ekonomik düzeyinin sosyal yaşantısında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hatta bazen para bile yapıt kişileri veya bu mental yapıya sahip olan topluluklar için yeterli olmamaktadır. Bu insanların bakış açısında, eğitimsel olarak ne kadar başarılı, kültürlü ve bilgili olsan da en güzel mahallede gösterişli bir konakta oturmadığın sürece başarılı sayılmazsın. İlginç olan bir diğer nokta ise bu insanların birbirine para kazanmak için ne yaptığını sormamasıdır. Bu insanlar paranın kaynağını sorgulamamaktadır çünkü yapıt kişilerinin mensup olduğu bu bakış açısında, para kazanıp bunu çevrelerindeki insanlara gösterebildikleri ve kanıtlayabildikleri sürece bir sıkıntı yoktur. Para onlar için bir statü kaynağıdır ve bu insanlar yaşamak için para kazanmak yerine para için yaşamaktadırlar.

Bu durum da bize modern hayat başarısı kavramının günümüze kadar gelirken nasıl farklılıklar yaşadığını göstermektedir. Yapıtta incelenen topluluk aslında o kadar ilkel bir bakış açısına sahiptir ki başarı kavramı onlar için paradan, sosyal statüden, refah düzeyinden ve hatta yaşadıkları ev ve mahalleden ibadettir. O parayı nasıl kazandıklarının, kültürel seviyelerinin, insani değer ve farkındalıkların aslında bir önemi yoktur. Günümüze bakıldığında ise hayat başarısı bir insanın eğitim, genel kültür seviyesi, davranışları gibi kavramlar ile değerlendirilir yani bugüne bakıldığında insanların birbirlerini materyalist kavramlar ile değil, soyut kavramların varlığına veya yokluğuna göre yargıladığı söylenebilmektedir. Bugün ile karşılaştırıldığında yapıtta geçen çoğu kişinin, özellikle Baba İlyas'ın kafasında eğitim ve doktor olmak olarak kurmuş oldukları başarı yolu aslında paraya açılan bir kapı olduğunu söylemek mümkündür. Doktor olmaya karşı olan bakış açıları, “doktor olmak hayat kurtarmaktır, güzel bir eğitim almış olmaktır” değil de “*doktor isen zenginsindir*” gibi sığ ve yanlış bir düşünceyi önermektedir.

Maddiyata bu kadar değer ve önem veren bir toplum zaten gerçek başarının kültür, sanat gibi konulara dayanabileceğini düşünemeyecek kadar acizdir. Aynı yapıtta da görüldüğü gibi bu tarz toplumlarda yaşayan insanlar kendi aralarında amacı ne olduğu belli olmayan maddi bir rekabete girerler. Biz de bu toplumun gelişmesini bekleyemeyiz çünkü parayı, yani başarıyı ararken bu insanlar ahlaki değerlerini, etik davranışlarını kaybederler. Bu da doğruca toplumsal yozlaşmaya sebep olur. Yapıtta gördüğümüz tekdüze düşünceler, dar bakış açısı, gençlere yapılan baskılar, kız erkek ayrımcılıkları da aslında bu yozlaşmanın sonuçlarıdır.

V. SONUÇ

Türkiye, tarihsel dönemlerde birçok önemli olaya ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Birçok farklı dönemden geçen Türk toplumunda da farklı ağılıların ve davranışların zamanla değiştiğini gözlemlemek mümkündür. Toplumun geçirdiği bu kültürel değişim olayları beraberinde Türk halkını, birtakım sosyal, ekonomik ve daha birçok alanda değişikliklere götürmüş olduğu söylenmektedir. Bu değişikliklerin yansımaları, modern, Batılı şehir yaşamını benimseyen üst tabakadansa, geleneksel bir yaşam tarzı benimsemiş olan kırsal kesim halkına daha çok yansımaktadır. Şehirde daha modern bir yaşam belirlemiş olan toplum, kadın-erkek eşitliği, aile içi roller, eğitim, sanat ve kültür gibi kavramlara oldukça önem verirken ve günlük yaşamlarının merkezine koyarken, kırsal kesimde oluşan toplumun bu kavramları daha farklı, geri kafalı ve dar bir şekilde yorumladığı görülmektedir. Kırsal kesim insanı yeniliklere daha kapalı, daha ters tepkiler vermektedir ve değişim onlar için daha zorlu ve uzun bir sürece dönüşmektedir.

Orhan Kemal'in "Yüz Karası" adlı kayıp roman olarak da bilinen, yazıldığı tarihten neredeyse elli yıl sonra bulunan yapıtında da bu durumlar okurun karşısına

serilmektedir. Gerek yaptığı betimlemeler ile gerek yapıt kişisi seçimlerinde gerek de uzam ve zaman seçimleri ile okurun bu kültürel yokuş durumunu oldukça iyi anlamasını sağlayan Orhan Kemal, yapıtında ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunlara yer vermektedir. Bu toplumsal sorunları açıklarken kullandığı, özellikle diyalog kurma tekniği ile okuru kendine daha çok bağlamaktadır. Bu durum okurun yapıta daha samimi ve daha güvenilir bir bakış açısıyla bakmasını sağlamaktadır ve okuyuşu kolaylaştırmaktadır.

Yapıtın anlattığı hikâye sayesinde 1950 sonrasında Türkiye’de, özellikle kırsal kesimde neler olduğunu görmek mümkündür. Bildiğimiz üzere bu dönemde ülkemizde köklü değişikliklere adım atılmaktadır ve bu yapıt geçiş ile okur arasında bir köprü görevi görmektedir. Aynı ülke topraklarında gerçekleşen değişiklikler olsa bile şehir hayatı ve kırsal hayat arasındaki dağlar kadar olan fark toplumun birbirinden ne kadar uzak ve zıt olduğunu, sosyal sınıfların bu duruma nasıl tepkiler verdiğini göstermektedir.

VI. KAYNAKÇA

Kemal, Orhan. *Yüz Karası*. İstanbul: Everest Yayınları, 2015.

Yumuş, Seval. “*Orhan Kemal’in Romanlarında Sosyal Değerler*”. Uludağ Üniversitesi, 2017.